

יורה מדע

גיליון דו-שבועי להלכה, מדע וטכנולוגיה

גיליון 4 – פרשת ויחי תשפ"ב

שימוש בשעון שבת (ג)

הקדמה

בגיליונות הקודמים הכרנו את אופן פעולת שעון השבת, ועסקנו בשאלה האם מותר לכוונו מיום שישי כך שיעשה מלאכות בשבת. בגיליון זה נשלים את נושא שעון השבת, בדיון בשאלה האם מותר לערוך בתוך השבת עצמה שינויים בזמני ההדלקה והכיבוי שלו.

דיון לגבי הארכת המצב הנוכחי של השעון

ראשית נעסוק בהארכת מצב 'דלוק'. לדוגמה: שעון נמצא במצב 'דלוק', ועתיד להיכנס למצב 'כבוי' בשעה 12:00. האם מותר להסיט כמה זיזים כך שהשעון יגיע למצב 'כבוי' רק בשעה 13:00? ישנן כמה סוגיות העוסקות בהארכת זמנה של מלאכה. נלמד אותן, ומתוכן נלמד באלו תנאים מותר לאדם להאריך בשבת עצמה את זמן המלאכה.

שמירת חיה שניצודה

במשנה במסכת שבת (פרק יג, משניות ו-ז) נאמר: "צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב... ישוב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצדו, אף על פי שעמד הראשון והלך לו – הראשון חייב והשני פטור. הא למה זה דומה? לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו". הגמרא (בדף קז, ע"א) מבארת שהביטוי "פטור" במשנה זו משמעותו "מותר"¹. את הביטוי "הא למה זה דומה..." מסביר רש"י (דף קז, ע"ב) כך: "ונמצא צבי - שהוא ניצוד כבר, שמור בתוכו, וכן אף על פי שעמד הראשון - אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול". נראה שבמלאכת צידה אין כלל איסור להמשיך את המצב של צידת החיה, כי המלאכה נעשתה ברגע הצידה, ואינה מתמשכת. כך נראה בבירור גם מדברי הרשב"א (בדף קז, ע"א): "אילו צד הראשון ובא שני ונטלו אחר שניצוד מה איסור יש בדבר?". מדברי הרשב"א עולה שמותר להמשיך את הצידה לא רק בהמשך ישיבה פאסיבית מול פתח הבית, אלא אף במעשה אקטיבי של העברת החיה מיד ליד.

מניעת קורה מליפול

במשנה נוספת במסכת שבת (פרק כג, משנה ה) נאמר: "וכן קורה שנשברה, סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה. לא שתעלה, אלא שלא תוסיף". מותר לתמוך קורה מגג הבית שמתחילה ליפול, באמצעות כלי בית שימנע ממנה להמשיך ולרדת. לכאורה, בכך שמונעים מהקורה להמשיך ליפול, מקיימים את היותה 'בנויה'. דבר זה מותר, ואינו נחשב כעשיית מלאכת 'בונה'. אם כן, גם מלאכת בנייה דומה למלאכת צידה – כמו מרגע שבנין בנוי המלאכה כבר נעשתה, ואין איסור במעשה שדואג להמשך קיום הבנין.

¹ בשונה מרוב המקומות, שבהם משמעות הביטוי היא "פטור מחטאת אך אסור מדרבנן".

הוספת שמן לנר דולק

בגמרא במסכת ביצה (דף כב, ע"א) מופיע: "עולא איקלע לבי רב יהודה, קם שמעיה זקף לה לשרגא. איתיביה רב יהודה לעולא: הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה! - אמר ליה: לאו אדעתאי." רש"י (שם) מבאר ששמשו של עולא רצה להזיז את הנר כך שהשמן יתרחק מהפתילה והנר יכבה. שאל אותו רב יהודה מדוע שמשו עושה כך, הרי הוספה או גריעה של שמן נחשבת כהדלקה וכיבוי? עולא ענה שהשמש עשה זאת שלא על דעתו.

לפי דברי התוספות (שם, ד"ה 'והמסתפק') איסור הפחתת שמן אינו בגלל קיצור הבעירה, כי הוא נחשב כגרמא, הנתונה במחלוקת בין ר' יוסי ורבנן,² אלא משום שכבר ברגע הוצאת השמן פוחתת עוצמת האש. אך לפי דברי הרא"ש (ביצה, פרק ב, סימן יז), האיסור להוסיף ולהפחית שמן הוא בגלל הארכת או קיצור הבעירה, ואינו נחשב לגרמא אלא למעשה גמור, משום שהוא נעשה בגוף החפץ שבו מתרחשת המלאכה, ולא בדבר חיצוני.³

לכאורה, גם מי שמוסיף שמן לנר רק מאריך את מלאכת הבעירה, ובכל זאת לפי הרא"ש הוא חייב משום הבערה. ההסבר לכך הוא פשוט: בשונה ממלאכת בונה ומלאכת צד שנגמרות כשהשתנה המצב של הבניין או החיה, מלאכת הבעירה היא מלאכה מתמשכת. כל רגע ורגע של שהאש קיימת ומכלה את חומר הבעירה⁴ הוא מלאכה, ולכן הוספת זמן בעירה הוא הוספת מלאכה.

סגירת החלון מול נר דולק

היה אפשר לחשוב שמלאכת מבעירה שונה ממלאכת צידה ובניה, והארכתה אסורה בשונה מהן בכל מצב, אך אין הדבר כך. בשו"ת תרומת הדשן (חלק א, סימן נט) התיר לסגור חלון שנמצא מול נר, כדי למנוע מהרוח לכבות את הנר. דבריו נפסקו ברמ"א (אורח חיים, סימן רעז, סעיף א). נראה מדברי שו"ת תרומת הדשן, שהיה פשוט וברור לו שאין כל איסור בכך שהאדם מאפשר את המשך בעירת הנר, ואין בכך אף גרמא. הוא ראה צורך לבאר רק מדוע אין לחשוש שכשהחלון לא ייסגר בצורה הרמטית, תנשב דרך החרך רוח, בצורה שתכבה את הנר. נראה שבעל תרומת הדשן מתייחס כך לסגירת החלון, משום שהיא לא פועלת באופן אקטיבי להארכת המלאכה, אלא רק מונעת את ביאתה של הרוח שעלולה לסיים את המלאכה.⁵

ההשלכה מהסוגיות להארכת מצב 'דלוק'

אם כן, נראה מהסוגיות שכדי לאסור המשכת מלאכה, או לפחות כדי להחשיב את פעולת האדם כגרמא, צריכים להתקיים שני תנאים:⁶

- א. מדובר על מלאכה מתמשכת, שכל רגע ורגע שבו היא מתרחשת נחשב כמלאכה, ואינה מוגדרת רק ברגע שינוי המצב של החפץ/החיה.
- ב. האדם עושה מעשה אקטיבי כדי לאפשר את המלאכה, ולא רק מונע התרחשות שתקטע את המשך המלאכה.

בהסטת זיזים כדי להאריך את מצב 'דלוק', אין מעשה אקטיבי שמאפשר את המשך המלאכה, אלא רק הסרה של זיזים שעתידים להפריע להמשך המלאכה. לפי הכלל שיצא מהסוגיות שראינו, לכאורה יש להתיר זאת.⁷

אך בשו"ת אז נדברו (חלק ג, סימן כה) סבר שכיון ששעון השבת מחובר לחשמל, השינויים הנעשים בו נחשבים כאילו נעשו בגוף הדבר, ולכן אינם גרמא, כפי שהוזכר לעיל בשם הרא"ש. בנוסף, יש מקום לטעון, שבהסטת

² פגשנו מחלוקת זו בקצרה בגיליון הקודם.

³ דברי הרא"ש הללו מצריכות דיון נרחב, ויש להן השפעה על הגדרת 'גרמא' בשבת, ועוד חזון למועד.

⁴ באבני נזר (או"ח, סימן רלח) הביא את דעת הגר"ז מלאדי (שולחן ערוך הרב), הסובר שעשיית האש היא עיקר מלאכת מבעיר, אך הוא חלק עליו, וטען שהכילוי של חומר הבעירה הוא עיקרה של המלאכה.

⁵ הרחבה בעניין זה קיימת בספר מעשה וגרמא בהלכה, עמ' 151-148. דיון בסוגיות אלו ובסוגיות נוספות, וההשלכה מהן על 'המשכת מצב', מופיעים בתחומין, כרך כז, עמ' 69 והלאה.

⁶ את הניסוח הקצר והבהיר הזה, שמעתי מהרה"ג אברהם משה הלפרין שליט"א, בכנס בנושא מעליות שבת, במכון הטכנולוגי להלכה, אור לכטי תשרי תשפ"ב.

⁷ אמנם כל זיז שמועבר למצב 'דלוק' ילחץ בבוא העת על לחצן הממסר של השעון, ולחיצה זו היא לכאורה מעשה אקטיבי, אך בגלל שהלחצן כבר לחוץ, והזיזים רק מונעים מהקפיץ לנתק את המגעים, נראה שאפשר להתייחס לזיזים רק כמונעים מהקפיץ למנוע את המשך פעולת כלי החשמל המחובר לשעון. ראה עוד בעניין זה בספר ארחות שבת, פרק כט, הערה כח ובספר מאור השבת חלק ד, סימן יד, הערה רלט.

הזיזים מבטלים כיבוי אחד אך גם יוצרים כיבוי שני. אם נחזור לדוגמה שבה התחלנו את הדיון, האדם מבטל את הכיבוי שהיה אמור להתרחש ב-12:00 אך גם יצר כיבוי בשעה 13:00. אפשר שדברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ג, סימן מז, אות ד, וכן או"ח ד, סימן צא, אות ה) שאסר הקדמת פעולה או איחורה באותה מידה, נובעים מחשש זה, אך לא ברור לאיזה שעון שבת הוא התכוון.⁸

לדעת הגרש"ז אורבך, המופיעה בשמירת שבת כהלכתה (פרק יג, הערה ק⁹) אין לחשוש לטענה השנייה שהוזכרה, כי "חשיב כאילו עיקר הכיבוי מעולם לא נסתלק", כלשונו. נראה שכוונתו לומר, שהכיבוי בשעה 13:00 אינו יצירה חדשה, כי בכל מקרה השעון היה אמור להיות במצב 'כבוי' בשעה זו.¹⁰

את טענת שו"ת אז נדברו לא הזכיר הגרש"ז שם בפירושו, אך אפשר לפרש את שיטת הגרש"ז אורבך בעניין זה "לשיטתו", כך: לדעתו, סברת החזון איש האוסר חיבור מפסק חשמלי משום בונה לא התקבלה (כמופיע במנחת שלמה, חלק א, סימן יא), ולכן האיסור בהדלקת החשמל אינה חיבור המפסק הנעשה בתוך שעון השבת, אלא הפעלת המכשיר, ששעון השבת הוא דבר חיצוני לו.¹¹

גם לדעת הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ג, או"ח, סימן יח), מותר לאחר כיבוי או הדלקה באמצעות שעון שבת. בספר חזון עובדיה (שבת, חלק ג, עמ' קצ) הוסיף הגרע"י, שמשום שיש הסוברים שהסטת הזיזים אסורה משום מוקצה, יתנה האדם פעם בשנה, שיהיה מותר לו לשנות את זמני שעון השבת, ובכך לא יקצה מדעתו את השעון.¹²

הארכת מצב 'כבוי'

מקר של שעון שנמצא במצב 'כבוי', ועתיד להיכנס למצב 'דלוק' בשעה 12:00, והאדם רוצה לאחר את ההדלקה לשעה 13:00, לכאורה קל יותר מהמקרה הקודם. במקרה זה אין כלל הקדמת פעולה, אלא רק מניעת ביצועה בשעה מוקדמת, וכן, בשונה מהארכת מצב 'דלוק', אין תוספת באורך הפעולה החשמלית, ואין כלל חשש של הארכת מלאכה. לפי זה, מי שהתיר להאריך מצב 'דלוק', יתיר לכאורה גם הארכת מצב 'כבוי'. מדברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ג, סימן מז, אות ז) נראה, שהדבר אסור משום אותו חשש שהוזכר לעיל, למרות שיש מקום לטעון שהארכת כיבוי קלה מהארכת הדלקה.

דיון לגבי הקדמת מצב חדש של השעון

האם הקדמת פעולה היא גרמא או מעשה

כשמקדימים פעולת הדלקה או כיבוי של שעון שבת, למעשה יוצרים כיבוי או הדלקה שלא היו אמור להגיע מעצמם. לכן דומה דינה של הקדמת הדלקה או כיבוי, לדינה של עריכת שעון שלא היה אמור לשנות כלל את המצב בשבת, כך שידליק או יכבה.¹³ יש פוסקים שמגדירים עריכת שעון שיכבה או ידליק בשבת כגרמא, ויש שמגדירים אותה כמעשה. ההבדל בין גרמא למעשה בשבת הוא נושא רחב, שמפני קוצר היריעה לא נדון בו בגיליון זה, ולכן נזכיר רק את תמצית דעות הפוסקים.

דעת המהר"ם שיק (שו"ת, או"ח, קנז) שעריכת שעון בשבת דינה כגרמא. כך גם פסק בשו"ת יביע אומר (חלק ג, או"ח, סימן יח).

⁸ ראה לקמן בהערה 10. מכל מקום, לדעתו בכל מקרה אסור לשנות את זיזי השעון, משום איסור מוקצה.

⁹ במהדרת תש"ע.

¹⁰ אכן, בשעון שבו היה צורך לבטל את הכיבוי שהיה אמור להתרחש ב-12:00, באמצעות הוצאת הבורג שהיה מכוון לשעה 12:00, ואחר כך ליצור, באמצעות הכנסת בורג, כיבוי חדש בשעה 13:00, החמיר הגרש"ז במנחת שלמה (חלק א, סימן יג).

חילוק זה מופיע כבר בשו"ת ארץ צבי (סימן עב). דבריו שם עוסקים בשעון השבת בגרסתו הראשונה, שהיה בנוי מחוט, שקצהו האחד קשור למתג וקצהו השני קשור לזיז הרוטט של שעון מעורר מכאני. אך העיקרון שהוא מנסח שם – שההיתר תלוי בכך שמעשה הכיבוי שתוכנן מיום שישי לא התבטל אלא רק נדחה, מתאים גם לשעוני השבת המצויים היום. נראה שהשעונים המצויים היום אף קלים יותר, כי הזיז שיכבה את החשמל בשעה 13:00 לא זז כלל ממקומו, והיה עתיד בכל מקרה לדאוג לכך שבשעה 13:00 השעון יהיה במצב 'כבוי'.

¹¹ אפשר ששו"ת אז נדברו ידחה טענה זו, ויאמר שבגלל שכוחו של המכשיר נובע מזרם החשמל, אי אפשר לקרוא לשעון המחבר את זרם החשמל "דבר חיצוני" למכשיר.

¹² לדעת שו"ת אז נדברו הנ"ל, תנאי זה לא יועיל.

¹³ כמובן שאם עריכת השעון נעשית באמצעות פעולות חשמליות, הדבר אסור בלי קשר לפעולה ששעון השבת יגרום. הכוונה כאן היא לעריכת שעון בצורה מכאנית, כמו הסטת זיזים וכדומה.

בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תניינא, חלק א, סימן ה¹⁴) הסתפק בשאלה זו, ואע"פ שבתחילה נטה לומר שדין עריכת שעון כגרמא, לקראת סוף דבריו כתב:

אלא שאפשר לומר דכיון שנעשה הכלי כך שבעת שמתקן ומעמיד הכלי הוא מדלקת הנר אפשר דהוה

כבא בבת אחת והוא מדליק ממש הנר ואסור

נראה שכוונתו לומר שבגלל שמדובר על כלי תקני להדלקת האור בשעה מסוימת, אפשר להסתכל עליו יחד עם הנורה כמכונה גדולה שתפקידה להאיר בשעה מסוימת, ועריכת השעון היא הדלקת המכונה. אם מסתכלים על שעון השבת כך, תיחשב עריכתו כמעשה למרות שהתוצאה תתרחש בהמשך, כמו שגם יריית חץ נחשבת למעשה האדם למרות שעובר פרק זמן בין ירייתו לפגיעתו במטרה.

גם הגרש"ז אוירבך, במנחת שלמה (חלק א, סימן יג) הסתפק האם הקדמת פעולת השעון נחשבת כגרמא או כמעשה. הוא חשב שאולי בגלל שהשעון ממשיך לזוז מיד אחר שינוי זמן הכיבוי והדלקה, אפשר לומר שפעולת האדם כבר החלה, והעיכוב בזמן עד התוצאה אינה נחשבת כגרמא.¹⁵ הוא כתב שאם המלאכה שמבצע השעון היא כיבוי חוט להט, אפשר להקל ולהחשיב את הקדמת הכיבוי כגרמא.

פסיקת ההלכה למעשה

לפי הפוסקים שהקדמת פעולה היא מעשה גמור, בודאי שאין להקדים פעולה בשבת. אך גם אם היא נחשבת גרמא אין להתיר לכל צורך, כי על פי דברי הרמ"א (או"ח, סימן שלד, סעיף כב) גרמא בשבת מותרת דווקא במקום הפסד. הסיוג הזה אמנם לא נזכר בדברי השלחן ערוך, אך גם חלק נכבד מפוסקי ספרד לא התירו גרמא ללא הפסד וכדומה.¹⁶ כאשר מתעורר צורך להקדים פעולת שעון, ולא ברור שהצורך שהתעורר מספיק כדי להתיר את הקדמת פעולת השעון, יש להתייעץ עם פוסק.¹⁷

הקדמת המצב שאחרי המצב הבא

בשמירת שבת כהלכתה (פרק יג, סעיף ל) כתב, שכאשר השעון במצב 'דלוק', ועתיד להכנס למצב 'כבוי', ושוב למצב 'דלוק', מותר להקדים את ההדלקה הבאה. כך גם להפך: כאשר השעון במצב 'כבוי', ועתיד להכנס למצב 'דלוק', ושוב למצב 'כבוי', מותר להקדים את הכיבוי הבא. על פי ההערה שם, מקור הדברים הוא מאמר שכתב הגרש"ז אוירבך בספר הזכרון לגר"א הרצוג.¹⁸ הגרש"ז התייחס לעניין זה בקצרה במנחת שלמה (חלק א, סימן י, אות ג):

וכמו שכתבתי במקום אחר שמותר לגרום כבוי לפני ההדלקה, כגון לנעוץ בורג בשעון אוטומטי לכבות את החשמל שהשעון עתיד אח"כ להדליק, ומוכח הוא מכמה מקומות שמותר בכהאי גוונא גם בגרם מלאכה דאורייתא...

...וגם לא נזכר כלל בשום מקום שהמבעיר אש בשבת ויו"ט יחשב גם כגורם כיבוי ועשיית פחם לאחר ההדלקה... שכפי מה שהוא עכשיו לא שייכת בו כלל המלאכה שלאחר כך... וחושבני שזהו טעמו של המג"א בסי' ש"ח סק"מ, שכתב דהא דביבש אין בשול אחר בשול היינו אפילו אם יהיה נימוח לפני שיגיע לשיעור שהיד סולדת בו, משום דאזלינן בתר השתא, ובשעה שמעמיד על האש הריהו יבש ולא שייך בו בישול.

לדעת הגרש"ז, בגלל שמכשיר דלוק אי אפשר להדליק, לא קיים לגביו בזמן שהוא דולק איסור הדלקה, וקל וחומר שאין איסור ליצור אז גרמא של הדלקה. ממילא מותר לגרום לו להידלק שוב בשעה מאוחרת אם גם עכשיו הוא דלוק.

¹⁴ תשובה שנכתבה במענה לשאלת מהר"ם שיק.

¹⁵ בדומה לפער הזמן בין יריית חץ לפגיעתו, שאינה הופכת את יריית החץ ל'גרמא' של פגיעה.

¹⁶ לדוגמה: בשו"ת יביע אומר (חלק ג, או"ח, סימן יח) נראה, שסבר שאין להתיר גרמא שלא במקום הפסד, או צורך שמקביל להפסד.

¹⁷ עיין עוד בדברי הגר"י משאש בשו"ת במים חיים (חלק א, סימן צד), ובדברי נכדו הגר"ש משאש בשמש ומגן (חלק ג, או"ח, ה).

¹⁸ לעת עתה לא הצלחתי למצאו.

שיטות הסוברות שכל שינוי בשעון שבת אסור

דעת החזון איש בנושא כיוון שעון שבת

כתב החזון איש (או"ח, סימן לח, אות ב):

נראה דאם שלב את השעון לכפות המנעול של החשמל¹⁹ בשבת בשביל שיכבה לזמן ידוע חשיב גרמא ואין בו איסור דאורייתא - וכל זה כשאנו באין לדון על הכיבוי, אבל יש כאן איסור תורה משום בונה, כיון דבשליבתו הוא כעושה תיקון בנין וכחאי גוונא יש בנין בכלים וכל שכן במחובר החזו"א סובר שהשיטה הישנה למימוש 'שעון שבת', שהייתה באמצעות חיבור בין השעון המעורר לבין מתג ההדלקה של האור אסורה משום איסור בונה. דברים אלה מזכירים מאד את סברת החזו"א, שסגירת מעגל אסורה אף היא משום 'בונה'. בשו"ת מנחת שלמה (חלק א, סימן יא), הבין מפשטות דברי החזו"א, שהם אמורים גם לגבי שעון ששינוי זמן הכיבוי וההדלקה שלו נעשה באמצעות שינוי מיקום של פינים מוברגים. זאת למרות שרגילים להוציא ולהכניס אותם בתדירות, כדי לסדרם בחורים המסודרים סביב עיגול השעות. המנחת שלמה עצמו הקשה על שיטה זו, ולא סבר כמותה.

יש מאחרוני דורנו שפסקו הלכה למעשה כדברי החזו"א, וביניהם: הגר"מ אליהו בשו"ת מאמר מרדכי (חלק ד, סימן קא) ובספר מאמר מרדכי (שבת, כרך ה, עמ' שיח ועמ' תכ) והגר"נ קרליץ בחוט שני (שבת, חלק א, קונטרס החשמל ומכשירי החשמל, אות ו). כך גם הביא בשבות יצחק (חלק ו, סוף פרק טז) בשם הגר"ש אלישיב.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק יג, הערה צז) הובא, בשם הגרש"ז אוירבך, שגם לדעת החזו"א אין איסור לאחר פעולה של השעון. מכל מקום, נראה שהפוסקים שחששו לדעת החזו"א, סברו שאסור גם לאחר פעולה של השעון.

השיטה שכל שינוי נחשב כמעשה כיבוי או הדלקה

בספר שבות יצחק (חלק ו, פרק טז, עמ' קמט) כתב בשם הגר"ש אלישיב, שאסור לשנות כלל את זמני ההדלקה והכיבוי. לשיטתו, בגלל ששעון השבת הוא כלי ייעודי, המשמש לתזמון הדלקות וכיבויים, שינוי זמני ההדלקה והכיבוי נחשבים ממש כהדלקה וכיבוי גמורים. בהמשך דבריו (בעמ' קג) הוא מבאר, שאע"פ שפוסקים בדורות קודמים לא כתבו כך, זה משום ששעוני השבת שלהם היו מהסוג המאולתר – המורכב משעון מעורר וחוט, ולא שעונים ייעודיים לתזמון הדלקות וכיבויים. כנראה שהמתירים לשנות זמנים בשעון יענו לטענה זו באמצעות ההסבר המופיע במנחת שלמה (תנינא, סימן כז):

דאין דרך המלאכה להדליק ולכבות ע"י גרמא, כי רק משום איסורי שבת ויו"ט רגילים להשתמש במכשירים כאלה שהם גורמים למלאכה שתיעשה מאליה.

האוסרים לבצע שינויים בשעון השבת משום מוקצה

בשו"ת אגרות משה (יו"ד ג, סימן מז, אות ד) כתב, שגם שינויים בשעון השבת שאין בהם איסור מלאכה, אין לעשותם, משום איסור טלטול מוקצה. גם בשו"ת אז נדברו (חלק ג, סימן כה) אסר לבצע שינויים בשעון השבת משום מוקצה, אך העיר שמבחינה זו היה אפשר להתיר את הסטת הזיזים כלאחר יד.²⁰

חשש מטעויות

בהקדמת הגר"מ מאזוז למשנה ברורה מהדורת "איש מצליח" (חלק ג) כתב שהוא מורה לשואלים שלא יעשו כלל שינויים בשעון השבת, בגלל שיש בנושא זה פרטי דינים, ולא כולם ידעו את כולם על בוריים. חשש נוסף שהוא מעלה בדבריו הוא, שמא מתוך אי זהירות יבואו להזיז את שעון השבת בצורה כזו, שהוא יכבה או ידליק מיד.

¹⁹ כלומר חיבר בחוט בין המתג, שמכונה "כפות המנעול" לבין הזיז הנע של השעון, ראה הערה 10.
²⁰ מכל מקום, הוא אוסר את שינוי הזמנים מטעם נוסף, וכפי שכבר נזכר לעיל בשמו.

שינויים בשעון שבת ביום טוב

במנחת שלמה (חלק א, סוף סימן יג) כתב שיש לנהוג ביום טוב כמו בשבת בנושא זה. לעומתו, דעת הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ג, או"ח, סוף סימן יז) שמותר לערוך שעון שבת ביום טוב,²¹ משום שלשיטתו עריכת שעון דינה כגרמא, וגרמא ביום טוב קלה מבשבת. אם כן, לשיטתו בודאי שיהיה מותר להקדים פעולת שעון ביום טוב. בשמירת שבת כהלכתה (פרק יג, סעיף לא) התיר להקדים הדלקה בשעון השבת ביום טוב, אך לא להקדים כיבוי.

להערות, לתגובות ולקבלת העלון בדוא"ל:
yore.mada@gmail.com

---

²¹ בתנאי שעריכת השעון אינה נעשית בפעולה חשמלית.